

Фролова О.М.*

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ВПЛИВИ З БОКУ РФ ЯК ФАКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У статті розглядаються іноземні інформаційно-психологічні впливи в інформаційному просторі України, які визначаються як «інформаційна агресія». Окреслюються основні загрози інформаційній безпеці України зі сторони РФ. Наводяться приклади інформаційної експансії та маніпулювання суспільною свідомістю.

Ключові слова: інформаційна безпека, інформаційно-психологічні впливи, інформаційна експансія, маніпулювання, дестабілізація.

The article deals with foreign information-psychological influence on Ukraine's information space, which is defined as «information aggression». The main threats to the information security of Ukraine from Russia are identified. There are examples of information expansion and manipulation of public consciousness in the article.

Key words: information security, information and psychological influence, information expansion, manipulation, destabilization.

В статье рассматривается иностранное информационно-психологическое воздействие на информационное пространство Украины, которое определяется как «информационная агрессия». Рассматриваются основные угрозы информационной безопасности Украины со стороны РФ. Приводятся примеры информационной экспансии и манипулирования общественным сознанием.

Ключевые слова: информационная безопасность, информационно-психологические воздействия, информационная экспансия, манипулирование, дестабилизация.

Постановка проблеми. Україна вже досить тривалий час є незалежною самостійною державою. СРСР та цілковита залежність від «великого сусіда» – в далекому минулому. Але Росія і тепер всіляко намагається використовувати український інформаційний простір у своїх інтересах, для поширення неоімперіалістичних ідей, антиукраїнської інформаційної пропаганди.

В інформаційному просторі України склалася тривожна, щоб не сказати критична ситуація. Він відданий в «чужі» руки і значною мірою втрачений Україною.

Аналіз досліджень та публікацій. Значний внесок у дослідження інформаційної безпеки як складової національної безпеки зробили В. Карпенко, М. Ожеван, О. Литвиненко, Ю. Рубан, Б. Кормич, О. Юдін, В. Богущ, В. Цимбалюк, В. Гавловський, В. Гриценко, Л.

* кандидат політичних наук, асистентка кафедри міжнародної інформації Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Шангіна, Є. Макаренко та ін. Важливість і значущість дослідження проблеми забезпечення національної інформаційної безпеки в контексті ведення інформаційного протистояння між Україною та РФ зумовила науково-практичний інтерес до неї з боку багатьох вчених. Актуальність обраної теми зумовлюється потребою поглибленого дослідження двосторонніх інформаційних взаємовідносин між державами. Сьогодні має місце активний цілеспрямований та достатньо агресивний вплив на український інформаційний простір з боку РФ. Оскільки неможливо побудувати ефективну та надійну систему захисту інформаційної безпеки без дослідження конкретних практичних впливів, стаття присвячена визначенню та характеристиці основних загроз інформаційній безпеці України зі сторони РФ.

Мета статті – визначити основні типи загроз інформаційній безпеці України зі сторони Російської Федерації.

Виклад основного матеріалу. Україна, насамперед через її геополітичне розташування, великий потенціал, багатство інтелектуальних та природних ресурсів, є об'єктом інтересів багатьох держав, тому проти України здійснювалися і будуть здійснюватися інформаційно-психологічні впливи різного характеру.

Доктрина інформаційної безпеки України зазначає, що за умов глобальної інтеграції та жорсткої міжнародної конкуренції головною ареною зіткнень і боротьби різновекторних національних інтересів держав стає інформаційний простір. Сучасні інформаційні технології дають змогу державам реалізувати власні інтереси без застосування воєнної сили, послабити або завдати значної шкоди безпеці конкурентної держави, яка не має дієвої системи захисту від негативних інформаційних впливів [1].

Більшість аналітиків схильні вважати, що сьогодні Україна перетворилась на полігон з випробовування різноманітних інформаційних технологій іншими державами. Безперечним лідером по здійсненню негативних інформаційних впливів є Російська Федерація. Зважаючи на кількість, спрямування, мету та засоби здійсненні інформаційних впливів їх фахівці називають «інформаційною агресією» або «інформаційною війною».

В результаті аналізу інформаційного простору України можна визначити наступні загрози інформаційній безпеці України зі сторони РФ:

- Інформаційна експансія РФ – це насамперед безпосереднє розповсюдження в Україні російської інформаційної продукції (телевізійні та радіопрограми, друковані матеріали); впровадження російських організацій і приватних осіб до складу співзасновників вітчизняних засобів масової комунікації, а також цілеспрямований ідеологічний вплив на працівників українських мас-медіа під час проведення конкурсів, семінарів, стажувань за кордоном тощо.

Також небезпечним для економічної незалежності України є зростання частки російського капіталу у стратегічних галузях економіки, пов'язаних з інформаційною сферою.

Крім того, бездіяльність, недостатній професійний, інтелектуальний і творчий рівень вітчизняних виробників інформаційного продукту та послуг, їх не конкурентоспроможність, низький загальний рівень розвитку інформаційної інфраструктури збільшує ймовірність експансії іноземних компаній на ринку інформаційних послуг; руйнування національного інформаційного простору та виникнення можливості його використання в антидержавних інтересах.

- Негативні інформаційні впливи, а також поширення у світовому інформаційному просторі викривленої, недостовірної та упередженої інформації, що завдає шкоди національним інтересам України.

Завдяки ефективності інформаційного впливу на свідомість, ЗМІ стали ідеальним засобом для проведення інформаційно-психологічного впливу, який полягає в цілеспрямованому

ваному створенні та поширенні спеціально підібраної інформації, яка позитивно або негативно впливає на функціонування та розвиток суспільства, психіку і поведінку окремих осіб, політичної еліти та населення з метою досягнення переваг для суб'єкта впливу.

Дещо інакше трактують поняття «інформаційного впливу» фахівці гуманітарного профілю, працівники засобів масової інформації. Під «інформаційними війнами» вони розуміють нав'язування певних ідеологічних стереотипів, тієї чи іншої суспільної думки за допомогою засобів масової інформації, зокрема через електронні видання [2].

Основним завданням інформаційної війни є здійснення безпосереднього руйнівного впливу на політичну могутність держави шляхом послаблення її реальних і потенційних можливостей щодо забезпечення власної безпеки, створення труднощів у внутрішньому розвитку та в проведенні активної зовнішньої діяльності, а також у підтриманні міжнародних зв'язків, завдання шкоди політичному іміджу, тобто ослаблення правлячої еліти, встановленого нею соціально-політичного режиму чи навіть сприяння усуненню останньої від влади.

- Комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм.

Ймовірність постраждати від даного роду злочинів є досить високою у будь-якій сучасній державі, що має ІКТ-технології.

Так, за даними голови Служби безпеки України, вже зараз статистичні дані свідчать про те, що збиток, який завдає кіберзлочинність, сьогодні значно перевищує розмір збитків від традиційних видів злочинів [3].

Поняття «комп'ютерна злочинність» визначається як «протиборство між двома або більше державами в інформаційному просторі з метою заподіяння шкоди інформаційним системам, процесам та ресурсам, критично важливим та іншим структурам, підризу політичної, економічної та соціальної систем, масованого психологічного впливу на населення для дестабілізації суспільства та держав, а також примушення держав до прийняття рішень в інтересах протиборчої сторони». Отже, теоретично будь-яке повідомлення, що з'являється в мережі Інтернет від імені держави (її органів) і засуджує/висловлює незгоду з тією чи іншою політикою іншої держави, може трактуватися як вияв «інформаційної війни» з відповідними наслідками.

- Маніпулювання суспільною свідомістю.

Технологія маніпулювання припускає використання найбагатшого арсеналу конкретних методів впливу на свідомість людей. До них відносяться не тільки пряме підтасування фактів, замовчування небажаної інформації, поширення неправди і наклепу, але й більш тонкі, рафіновані способи: напівправа (коли щоб забезпечити довіру аудиторії, об'єктивно і докладно висвітлюються конкретні, малозначні деталі й замовчуються більш важливі факти або ж дається загальна брехлива інтерпретація подій), наклеювання ярликів (коли для компрометації осіб або ідей їм без доказів дається непорядне визначення, наприклад «імперіаліст», «фашист», «червоно-коричневий», «шовініст» і т. п.) і ін.

Для кожного інформаційного жанру, поряд із загальними прийомами маніпулювання, існують і спеціальні. Телебачення, наприклад, для формування в глядачів відразливого почуття стосовно небажаних політиків використовує непривабливі ракурси їхнього показу або відповідним чином монтує зняті кадри. Для прихованого навіювання масам відповідних політичних ідей воно нерідко організує гучні розважальні шоу і т. д. [4, с. 35].

- Деструктивні інформаційні впливи, які спрямовані на підрив конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості України.

Зазначена загроза є однією з найнебезпечніших для будь-якої держави. Вона не потребує роз'яснень, оскільки цілком зрозумілі її наслідки. Прикладом прояву даного виду загрози є суперечки навколо АР Крим.

В російській суспільній свідомості як масовій, так і свідомості еліт, Крим сприймається як випадково, несправедливо втрачена територія, що через примху М.Хрущова тимчасово належить іншій державі, наразі Україні. Відновлення контролю над Кримом виступає у свідомості багатьох росіян одним зі стратегічних завдань зовнішньої політики. Отже, півострову відводиться ключова роль у російській політиці.

Аналіз перебігу подій дозволяє виокремити такі головні завдання політики впливових російських кіл щодо Криму на нинішньому етапі.

1. Відпрацювання технологій суспільно-політичної дестабілізації. При цьому, півострів розглядається як своєрідний полігон для випробування нових підходів і технологій.

2. Перетворення Криму на ефективний важіль впливу на політичний та економічний курс Києва шляхом інспірування в регіоні керованої, в певному сенсі, навіть бутафорської суспільно-політичної нестабільності.

3. Перебирання контролю над економікою півострова, її послідовна переорієнтація на Росію.

4. Подовження базування підрозділів ЧФ РФ в Севастополі і Криму після 2017р. Причому сам Флот є чи не найпотужнішим інструментом російського впливу на ситуацію на півострові.

5. На цей час у Криму з близько 1 500 зареєстрованих ЗМІ понад 98% газет, журналів і радіостанцій працюють російською мовою. В Автономії реалізується до 150 російських друкованих видань, а власне російські програми становлять до 40% її телерадіоефіру. Все це створює комфортні умови для російської інформаційно-пропагандистської діяльності [5].

- Дестабілізація політичних відносин між партіями, об'єднаннями, рухами з ціллю провокації конфліктів, розпалення недовіри, підозри, загострення політичної боротьби. Дезінформація населення про роботу державних органів, підрив їх авторитету, дискредитація органів управління.

Вищезазначені процеси та втрата довіри до влади з боку значної частини населення відбувається внаслідок застосування «брудних» політичних технологій. Нині в Україні досить поширена практика оприлюднення «замовних» статей з метою дискредитації партій, рухів чи конкретних посадових осіб, про яких свідомо розголошуються неправдиві чи конфіденційні відомості. Неправдива інформація і так званий компромат активно поширюються через Інтернет. Для цього навіть створюються спеціалізовані веб-сайти. Розміщена на них інформація поширюється дуже швидко і може завдати моральної чи політичної шкоди громадянам України.

- Підрив міжнародного авторитету України, її співробітництва з іншими державами, нанесення збитку життєво важливим інтересам держави в політичній, економічній, оборонній та інших сферах.

Спеціальні інформаційні операції, що розгорнули російські телевізійні канали та преса під час грузинсько – російської війни з метою дискредитації активної позиції української держави щодо негайного припинення вогню та збереження цілісності території Грузії, були спрямовані проти вищого керівництва держави та загалом євроатлантичного курсу України.

Кульмінацією російського інформаційного наступу стало висвітлення перебігу українсько-російського газового протистояння. Об'єктами цих інформаційних атак стали інформаційний простір і громадська думка не лише України, а й країн Європейського Союзу. Використовуючи типові методи пропаганди, російські ЗМІ намагалися переконати в тому,

що Росія стала «жертвою» порушення Україною загальноприйнятих норм міжнародного договірної права заради збереження «несправедливих», «пільгових» цін на газ. До того ж речники Кремля і «Газпрому», керівництво Російської Федерації поширювали інформацію про «передколапсовий стан» української газотранспортної системи, її «зношеність» і «ненадійність», що мало підштовхнути європейські уряди тиснути на Україну для передачі її ГТС під контроль «Газпрому». При цьому російська сторона намагалася створити враження, що газовий конфлікт став наслідком економічної неспроможності України. Активно формувалася думка про Україну як про остаточно економічно зруйновану державу, для якої єдиним порятунком стали «крадіжки» російського газу [6].

Як зазначають експерти польського Інституту східних досліджень на прикладі пропагандистської кампанії Росії під час війни з Грузією, російська влада повністю опанувала мистецтво створення єдиного інформаційного фронту [7]. У такий спосіб російське телебачення починаючи з 2003 р. регулярно нав'язує своїй, західній та частині української аудиторії теми «утисків мовних і культурних прав росіян», загрози вибуху «антисемітизму та фашизму в Україні», «насильницької українізації», «перекручення історії у зв'язку з так званим Голодомором».

Зокрема показовою є позиція російських ЗМІ під час розгляду українсько-румунської суперечки щодо острова Зміїний у Міжнародному суді ООН в Гаазі. Рішення суду, яке поставило крапку в довголітній суперечці України та Румунії однозначно інтерпретувалося як програшне для України. Головний акцент було зміщено на висування Румунією «територіальних претензій» до України, що стосуються обставин укладення Паризького договору про демаркацію державних кордонів між СРСР і Румунією 1947 р., який закріпив «несправедливість» стосовно Румунії, закладену ще в пакті Молотова-Ріббентропа (1940 р.). Це була класична інформаційна атака з метою показати, що будь-яка країна може висунути претензії Україні й відібрати частину території, оскільки Україна є слабкою і некерованою [6].

Головна мета таких інформаційно-маніпулятивних зусиль – підбурювати існуючі суспільні протиріччя, протиставляючи державу народу, опозицію – владі, російськомовних громадян – україномовним, прихильників дружніх відносин з Росією – прибічникам інтеграції України до євроатлантичного безпекового простору.

- Розвідувально-підривна діяльність іноземних спеціальних служб;

Деякі фахівці, наприклад, экс-заступник голови Служби безпеки України О. Скипальський вважає, що Росія залишається єдиною державою в світі, яка здійснює в Україні розвідувально-підривну діяльність. На його думку, всі ідеологічні центри Росії, які представлені в Україні, роблять «все, щоб знищити в Україні історичну пам'ять про боротьбу за свою незалежність» (до таких центрів можна віднести «культурні центри», релігійні установи Московського патріархату, редакції певних ЗМІ, різні «інститути», «агенції» тощо – прим. «Аратти»). Росія має відмінні інтереси від України [8].

Ще одним прикладом діяльності російських спецслужб, як вважають фахівці, був скандал із опозиціонером Развозжаєвим. Експерти не виключають, що весь скандал міг бути чітко спланованим і спровокованим російськими спецслужбами напередодні виборів в Україні. Це була вироблена російськими спецслужбами провокація проти української влади та впливу на результати виборів. До того ж винними виставили українських правоохоронців. Це чергове цілеспрямоване приниження російською верхівкою українських чиновників.

Висновки. Отже, аналіз напрямів зовнішнього інформаційно-психологічного впливу на Україну, загроз національній безпеці і напрямків державної політики України в інфор-

маційній сфері дозволяє зробити невтішний висновок про те, що на сьогодні питанню забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особистості, суспільства, держави приділяється надзвичайно мало уваги, незважаючи на те, що неминучість втягнення України в інформаційно-психологічну війну зумовлена її географічним положенням і наявністю політичних, економічних та інших інтересів розвинутих країн до України.

Негативні інформаційно-психологічні впливи з боку РФ становлять суттєву загрозу національним інтересам України, наносять збиток життєво важливим інтересам держави в політичній, економічній, духовній, оборонній та інших сферах. Оскільки сфера інформаційно-психологічних впливів та інформаційних воєн є достатньо новою та мало розробленою, надзвичайно актуальним залишається питання подальшого дослідження проблем забезпечення інформаційної безпеки України. Існує велика ймовірність збільшення та розширення основних загроз інформаційної безпеки України з боку РФ, що дає підстави для пошуку нових ефективних механізмів запобігання інформаційної експансії та маніпулювання суспільною свідомістю.

Список використаних джерел

1. Доктрина інформаційної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 8 липня 2009 року № 514/2009 [Електронний ресурс] / Офіційне інтернет-представництво Президента України. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua>.
2. Почепцов Г. Г. Информационные войны / Г. Г.Почепцов. – М.: Руфл-бук; К.: Ваклер, 2001. – 576 с.
3. СБУ: Головні проблеми для України - тероризм і кіберзлочинність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2012/03/23/6961285/>
4. Політологія: Навчально-методичний комплекс: За ред. Ф. М. Кирилюка. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 704 с.
5. Литвиненко О. Кримський проект Російської Федерації: спроба реконструкції політики на основі АДНОС рішень // Національна безпека і оборона, – 2009. – №5 (109) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/NSD109_ukr.pdf/
6. Рубан Ю. Г. Україна як суб'єкт і об'єкт сучасних міжнародних інформаційних воєн // Стратегічні пріоритети. – 2009.- №2(11) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.niss.gov.ua/public/File/Str_prioritetu/2009_2-11.pdf
7. Rogoza J., Dubas A. Russian propaganda war: media as a long- and short-range weapon / J. Rogoza, A. Dubas // CES Commentary. – 2008. – Issue 9. – P. 3.
8. Росія залишається єдиною державою в світі, яка здійснює в Україні розвідувально-підривну діяльність – експерт // УНІАН, 15:41 01.12.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://press.unian.net/ukr/pressnews-110585.html>